

İŞÇİ SINIFI HAREKETİNİN SİYASALLAŞMA EĞİLİMLERİ

Mehmet Beşeli*

89'DAN 94'E

1989 yılı, yaygın işçi eylemlerinin yaşandığı bir yıl olmuştu. Bu işçi eylemleri kendinden sonra gelecek işçi hareketini başlatıcı olmakla kalmamış aynı zamanda işçi sınıfının önemli bir kısmını oluşturan, kamu çalışanlarının hak ve özgürlük mücadelesinin üzerinde olumlu bir etki bırakmıştı. Daha geniş bir tarihsel perspektifle değerlendirilirse, eğer 12 Eylül sermayenin ekonomik, siyasal ve ideolojik egemenliğini askerler aracılığıyla yeniden tesis ettiği dönemin adı ise, 1989'da başlayan kitle hareketleri bu egemenliğe ve bunun yarattığı sonuçlara karşı ilk kitlesel karşı çıkışı ifade ediyordu.

Bu karşı çıkışın içinde yer alan herkes giriştiği mücadelenin anlamını belki aynı şekilde ifade etmiyordu ama mücadeleye ortak nedenlerle katılıyordu. Başka bir deyişle verilen mücadelenin anlamı konusunda farklılıklar olmasına rağmen, mücadele etmek gerektiği konusunda tam bir anlaşma söz konusuydu. Bu şekilde verilen bir mücadelenin acil hedeflerine ulaştıktan sonra bir süre dağınıklaşması, ivmesini kaybetmesi normaldir. Aynı şekilde, kendi başarısının yarattığı etki ile hareketlenen diğer kesimlerle kendisi arasında bir bağ kuramaması da doğal bir sonuç olarak değerlendirilmelidir.

İşçi sınıfı hareketinin gerçek sınırlarını anlayabilmek ve onu doğru değerlendirebilmek için, bu hareketi sadece kendi dinamikleri içinde kavramaya çalışmak yerine, sermayedar sınıf ve onun her düzeydeki (siyasal partilerden, hükümete kadar) temsilcilerinin tavırlarını da tahlil etmek gerekiyor. Yuzuf Bozkurt Özal'ın, ağabeyi Turgut Özal'ın o dönemki yaklaşımına yönelik söyledikleri önemli bir göstergedir. Anlatılana göre, T. Özal 1989 yerel seçimlerini kaybettikten sonra "Yusuf biz bu milleti galiba biraz fazla sıktık. Gevşetmemiz lazım." demiştir. Belki bundan daha önemlisi, içinde yaşadığımız kriz döneminde tartışılmaya başlanan ve o döneme ışık tutan bir başka önemli olaydır. 1988-89 yılları, sanayi üretiminde ciddi kriz göstergelerinin ortaya çıktığı yıllardır. Türk parasının konvertibil yapıl-

ması, ücret ve tarım destekleme politikalarında kısmi "gevşemeler", tüketici kredisi uygulamaları bu yıllarda başlamıştır. Bu önlem ve politikaların ortak özelliği iç pazarı genişletici olmalarıdır. Dolayısıyla, sanayi üretiminin içine girdiği kriz, 24 Ocak'ın temel felsefesine aykırı olarak, iç pazarı genişletici önlemlerle ertelenmeye çalışılmıştır.

Toparlamak gerekirse, 1989 işçi sınıfının topyekün hareketlendiği ancak bu hareketin gerek zaman açısından, gerek talepler açısından koordine edilemediği, bir sektörden diğerine yayılan, sınıfın bir kesiminden diğerine tecrübe aktaran, aralıklı patlamalarla ilerleyen ve zaman zaman da gerileyen bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Bu süreç kendisini taşıyan hareketin niteliklerinden olduğu kadar, kendi dışındaki toplumsal, ekonomik ve siyasal koşulların doğasından da etkilenmekteydi. Hareketi taşıyanlar, sınıfın örgütlü/sendikalı kesimleriydi. Bunlar tüm işçi sınıfı içinde bir azınlık teşkil etmekteydiler. Azınlık olmak sadece örgütlü kalındığında sorun yaratmıyordu ama örgütlü mücadele sonucunda kendisini sınıfın büyük çoğunluğundan farklılaştıracak haklar elde edildiğinde, "mutlu azınlık" vurgusu ön plana çıkarılıyordu. Aynı durum, yaygın işsizler ordusu karşısındaki konum için de geçerliydi. Bir-birbuçuk milyon civarında sendikalı işçinin örgütlü olmalarının doğal sonucu olması gereken ücret artışları, 5-6 milyonluk işsizler ordusuna hedef gösteriliyordu. Bunlara ek olarak, 12 Eylül yasalarının getirdiği yasak ve sınırlamalar ve anti demokratik siyasal ortam, örgütlü işçi hareketinin gerek kendisinin maruz kaldığı sorunlar gerek ise, kendi mücadelesi sonucunda ortaya çıkan ve bir bütün olarak kendisini sermayenin yeni saldırısı karşısında zayıf bırakan yeni sorunlarla uğraşmıyordu.

SİYASALLAŞMAYI HAYAT DAYATIYOR

1989 süreci, bir yanda sınıfın daha geniş bir kesimini örgütlü mücadelenin içine çekerek olumlu bir işlev görüyordu ama diğer yandan da, belirli bir programa dayanan, koordineli bir mücadeleden yoksun olduğu için, sınıfın büyük bir kesiminin desteğini yitiriyor ve bu, sermayenin işten çıkarmalar, taşeron-

* Siyasal Bilgiler Fakültesi, Sosyal Politika Araştırma Görevlisi.

laştırma, özelleştirme saldırısını kolaylaştırıyordu. Bu durum toplu sözleşme dönemlerine endekslenmiş bir mücadele geleneğinin sınırlarına işaret eder. Toplu sözleşmeler yoluyla elde edilen haklar hem kısmi hem de geçicidir. Kısmidir çünkü sınıfın sadece sınırlı bir kesimini kapsar ve geçicidir çünkü, enflasyon oranları, işgüvencesi gibi tamamen kendi müdahalesi dışındaki alanlardaki gelişmelere bağlıdır.

Diğer yandan sermayedar sınıfın 1988-89 dönemindeki krizini aşması için getirilen önlemler, krizin derinleşmesini engelleyememiş dolayısıyla krizden çıkış için işçi sınıfı ve sendikal harekete yönelik saldırıların dozu her geçen gün artmıştır. Toplu sözleşmeler fiili olarak anlamını yitirmiş, ülke kaynaklarının kullanımını ve bölüşümüne yönelik daha geniş çaplı bir mücadele dönemine girilmiştir. Artık iç borçlar, dış borçlar, rantiyeler, savaş harcamaları, vergi, SSK, KİT'ler ağırlıklı gündem maddelerini oluşturmaktadır. Sorunlar siyasallaşmış, talepler siyasallaşmış, çözüm siyasallaşmıştır.

İŞÇİ SINIFI VE EMEKÇİLER AÇISINDAN SİYASET

Siyaset kaynakların bölüştürülme mekanizmasıdır. Emekçi sınıflar açısından siyasetin anlamı biraz daha farklıdır. Onlar için siyaset, kendi ürettikleri kaynakların bölüşümüne müdahale etmektir zira bu kaynakların bölüştürüldüğü yerlerde (mecliste, hükümette) kendileri bulunmamaktadır. Dolayısıyla, siyaset emekçiler açısından ekme kadar somuttur. Emekçilerin sırtından kazanılanların kullanılış biçimi, boğazlarından geçen miktarı belirler. Siyaset sahnesinde, bir sınıf olarak bulunmamaları, emekçilerin bugün içinde yaşadıkları sorunun aynı zamanda nedenidir. Çeşitli biçimler altında siyasal alana müdahale, işçi sınıfı ve diğer emekçiler açısından bugün açık bir biçimde gözlemlenebilen bir olgu haline gelmiştir. Ancak, bu müdahalelerin ortak bir biçime kavuştuğunu söylemek mümkün değildir. Bu müdahalenin bir ucunda, düzeni savunan partilerden koparak, düzeni değiştireceğini iddia eden ancak sınıf kimliğini inkar eden partilere kayma yer alırken, diğer ucunda işçilerin emekçilerin bağımsız bir parti kurması tartışmaları yer almaktadır.

Kimilerine göre, işçi sınıfı hareketinin siyasallaşmasının tek bir anlamı ve biçimi vardır. Sınıf hareketi ya sosyalist bir siyasallaşma yaşar ya da siyasallaşmaz. Oysa siyasallaşma nesnel bir olgu olarak görülmeli, sınıf hareketinin siyasallaşmasının çeşitli biçimleri arasındaki ayrımlar dikkatli bir biçimde incelenmelidir. Yukarıda da değindiğim gibi, sınıfın tüm kesimlerinin siyasallaşma derecesi aynı değildir. Belirli bir bölümü, halen düzen partilerinden ümit kesmemiştir; bir diğer kesim, si-

nif kimliklerini geri plana atarak düzen değişikliği talebinin peşinde gitmektedir; bir kısmı çeşitli sol ve sosyalist örgüt ve partilere sempati duymaktadır ve diğer bir kesim işçi sınıfının sermayeden, onun düzeninden ve partilerinden kopmasını kendi partisini kurmasını tartışmaktadır.

Bu kesimlerin sayısal ağırlıkları konusunda bir şey söylemek ise bugünkü verilerle mümkün değildir. Ancak, gerek kişisel gözlemim olarak gerekse sendikacılık hareketi içinde oldukça iyi gözlem yapabilme imkanına sahip insanların aktardıkları bilgilerden yola çıkarak, sendikal işçiler ve sendikacılar arasında giderek yaygınlaşan görüşün işçilerin kendi partilerini kurması olduğunu belirtebilirim. Ayrıca, Türk İş'in en yetkili ağızları tarafından dile getirilen partileşme fikrinin, tabandaki tartışmanın bir yansıması olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Türk İş yöneticilerinin bu konudaki yaklaşımlarının ardında yatanın ne olduğuna ise aşağıda değineceğim.

Doğrudan bununla ilişkilendirilemeyecek ama yine de önemli kesişme noktaları olduğunu düşündüğüm bir başka gelişme ise son Anayasa değişikliği çalışmalarıdır. Kamuoyuna değiştirileceği açıklanan 14 maddenin önemli bir kısmı, toplumun kadınlar, gençler, memurlar, sendikacılar gibi kesimlerinin siyaset yapma kanallarını açmaya yöneliktir. Siyasal partilerin hangi gerekçelerle bu işe kalkıştıklarını şimdilik bir yana bırakalım. Bu çabalar esas olarak, nüfusun büyük çoğunluğunda ortaya çıkan güvensizliği giderme, siyasal alanın dışında kalan kesimleri içererek tepkileri yumuşatma girişimleridir. Düzen partileri ve parlamento, halk kitlelerinde giderek artan kopuş ve arayışı düzenin sınırları içinde tutmak için rejimi restore etmeye çalışmaktadırlar. Bu aynı zamanda, kitlelerde ortaya çıkan güvensizlik ve çözümsüzlüğün, kendi inisiyatiflerine dayalı çözüm arayışlarına yönelebilecekleri endişesini yansıtmaktadır.

Bu sayılanlar (kişisel gözlemler dışındakiler) esas olarak yoruma dayanmaktadır ve sınıfın içindeki bazı eğilimlerin dışarıya belirli kanallarla yansıması olarak değerlendirilmekteyler. Sınıfın kendi tavrı ise ancak sınıfın eylemliliklerinde ortaya çıkmaktadır. Özellikle 5 Nisan istikrar paketinin açıklanmasından sonra yayılan eylemlerde vurgulanan noktalar, sınıfın henüz derlenip toplanmamış siyasal programı gibidir. IMF politikalarına, sermaye iktidarlarına ve hükümete yönelik vurgular, işçi emekçi iktidarına yönelik talep, özelleştirmelere, kapatmalara ve işten çıkarmalara karşı direniş ve taleplerin hemen hemen tamamının siyasal içeriği işçi sınıfı hareketinin tartışmaya yer vermeyecek siyasallaş-

masına işaret etmektedir.

Siyasallaşma bir süreçtir. Taleplerin oluşturulması ve bu taleplerin gerçekleştirilmesi için verilen değişik mücadele biçimlerini kapsar. Bir talebi ise içinde var olduğu koşulları gözönüne almaksızın, siyasi ya da değil şeklinde değerlendirmek mümkün değildir. Hiç siyasal gibi görünmeyen bir talep bile koşulların zorlaması ile müthiş dönüştürücü bir talep haline gelebilir. Çünkü, düzen bu talebi karşılama becerisini gösteremez. Bu çerçevede, sınıf hareketini sadece taleplerine bakarak, düzen içi-düzen dışı sınıflamasına tabi tutmak doğru değildir. Bir hareketin düzen içi ya da dışı olmasına karar verecek olan hareketin kendisinden ziyade söz konusu hareketin talepleri ile düzen arasındaki çatışmadır. Bazen öylesine garip durumlar ortaya çıkabilir ki, işçi sınıfının düzenle uzlaşma talepleri bile düzen tarafından içerilemez. Bunun en son örneği, Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek'in otomobil fabrikası patronlarına yaptığı iki ay ücretsiz çalışma teklifidir. Patronların yanıtı açık ve net olmuştur. 2404 işçi kapının önüne konmuş, diğer fabrikalar üretimi durdurmuştur. Düzenin krizi öylesine bir boyuta ulaşmıştır ki, bu köle ruhlu tehliki bile reddetmiştir.

İŞÇİ EMEKÇİ PARTİSİ OLUR MU?

Talepler ve sorunlar çerçevesinde ele alındığında işçi sınıfı hareketi siyasallaşmanın sınırındadır. İş güvencesi bundan 2 yıl önce, sadece özel sektör işçilerinin acil talebiydi. Oysa bugün özelleştirmenin kazandığı hız nedeniyle, kamu sektörü işçilerini de kapsamıştır ve bu talep esas olarak siyasal bir taleptir. Aynı şekilde, grevli toplu sözleşmeli sendika talebi de siyasal bir taleptir. Devleti küçültme adı altında gerçekleştirilen, sağlık, eğitim, barınma, sosyal güvenlik harcamalarındaki kısıntılar da sınıfın gündelik yaşamını doğrudan etkileyen siyasal sorunlardır. Daha temelde, emekçilerin ürettikleri değerlerin iç ve dış borç ödemeleri, savaş harcamaları, teşvikler biçimindeki kullanımı, emekçilerin gündelik yaşamlarını doğrudan etkilemektedir. Bunların hepsi siyasal sorunlardır ve bunların çözüm yolları da siyasetten geçmektedir.

Nasıl bir siyasallaşma sorusuna yanıt vermeden önce, işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi içindeki çeşitli eğilimlere değinmekte fayda var. Daha önce de değindim gibi, Türk İş uzun bir süredir işçilerin partileşmesi fikrini dile getirmektedir. Ancak, bu fikre herkesin yüklediği anlam farklıdır. Burada iki yatay ve bir dikey bölünmeden söz etmek mümkündür. Yatay bölünme esas olarak sendikacılar arasındadır. Yatay bölünmelerden birincisinde bir kısım sendikacı

varolan partiler içine gidilerek işçi hak ve özgürlüklerinin mücadelesinin bu partiler kanalıyla sürdürülmesi taraftarıdır. Diğerleri ise, varolan partilerin dışında bir işçi partisi fikrine yakındırlar. İşçi partisi fikrini savunanların kendi arasında da bir bölünme söz konusudur. Bir bölümü, işçi ve emekçilerin sermayeden bağımsız bir siyasal örgütlenme fikrine samimi olarak inanmaktadır. Diğerleri ise gerek geçmişleri, gerek sendikacılık pratikleri açısından bu fikrin yanına bile uğramayacak insanlar olmalarına rağmen, bu fikrin en ateşli savunucusu olarak görünmektedirler. Ancak aralarındaki fark, söylemlerinde hemen farkedilmektedir. İkinci gruptakiler, işçilerin parti kurması fikrini, tıkanan sendikal faaliyetlerinin hesabını vermemek için ve siyasal partilerle bir pazarlık aracı olarak gördüklerini, "şunları, şunları gerçekleştirmezseniz, biz de parti kurarız" biçiminde ifade etmektedirler. Oysa partiler iktidara gelmek için kurulurlar, pazarlık yapmak için değil.

Dikey bölünme ise, taban ile sendika ve konfederasyonun üst düzeyi arasındadır. İşçilerin parti kurması fikrine sıcak yaklaşan tabandaki kimi işçiler, işyeri temsilcileri ve şube yöneticileri güvenmedikleri insanlar tarafından benimsedikleri bir fikrin dile getirilmesinden rahatsızlık duymakta ve kendilerini geri çekmektedirler. Bu arada, "Bayram Meral'e önce partiyi kurduralım, sonra onu yerinden indiririz." diyenler de mevcuttur. Tabanda yaygın olan bir diğer düşünce yine sendika üst yöneticilerine olan güvensizliği ortaya koymaktadır. "Yaptıkları sendikacılık ortada iken, siyaset yapmalarına niye destek verelim?" düşüncesi oldukça yaygındır.

Parti konusunda tabanda şüphe yaratan ve fikrin gerçekleşmesini geciktiren bir başka olgu ise, kendisini sol ve sosyalist olarak adlandıran sendikacı ve eğitimcilerin, parti tartışmasına yönelik ilginç yaklaşımlarıdır. Bu ülkede yıllardır, kendisine sol adı veren sendikacılar, işçilerin siyasal bilinç kavuşmasını savunmuşlar ve bunun mücadelesini vermişler ve sağ kanat diye adlandırılan sendikacılar işçileri siyasetin dışında ya da düzen partilerinin peşinde tutmaya çalışmışlardır. Bugün işçiler arasında yaygın bir biçimde tartışılan partileşme fikrine karşı kendini "sol" diye adlandıran bir kesim, bu tartışmanın üstünü örtmek için her türlü yola başvurmaktadır. Gerekeçleri ise, bu tartışmanın işçiler arasında "adres" sorununu ortaya çıkaracağı ve kendilerinin bir adres gösteremeyecekleridir. Bunu savunan insanların büyük çoğunluğunun bir adresleri yani partileri vardır. Kendi partilerini sınıfa söylemekten çekindikleri için, sınıfın partileşme tartışmasını hızlandırmaktan kaçınmaktadır. Oysa gösterilecek adres, sınıfın kendisi olmalıdır.

Bütün bunlar bir taraftan, işçilerin parti kurmasını geciktiren faktörler olarak ortaya çıkarken, diğer taraftan tabandan bir örgütlenme için bir boşluk olduğunu da göstermektedir. Başka bir deyişle aynı gibi görünen partileşme lafı kullanana göre değişen anlamlar kazanabilmektedir. Ancak, kesin olan bir şey varsa, o da bu fikrin üç beş akli evvelin uydurması değil, sınıfın kendi içindeki tartışmalarda ortaya çıkan bir fikir ve talep olduğudur. Bu fikir ve talebin sınıfın içinden ve dışından oluşumlarca farklı kanallara akıtılmak istenmesi ise, siyasal mücadelenin doğasında vardır. Önemli olan, sınıfın arasında ortaya çıkan bu düşüncenin ifade ettiği öze uygun bir biçimde hayata geçirilebilmesidir. Bu öz, sınıfın sermayeden bağımsızlaşmasıdır.

Sınıfın sermayeden bağımsızlaşması, başlıbaşına bir siyasal kopuşu ifade etmektedir. "Ben farklı bir sınıftanım, benim çıkarlarım sermayenininkinden farklı, dolayısıyla bizim aynı parti içinde, aynı toplum içinde birarada varolmamız mümkün değildir." düşüncesinin en somut ifadesi "İşçilerin emekçilerin partisini kuralım." sözüdür. Bu sözden daha devrimci, daha radikal bir program yoktur. Bu sözün içinde, işçilerin emekçilerin kuracakları yeni bir toplum ve iktidar hedefi vardır. Bu kopuşta ortaya çıkan talepler de partinin siyasal programının maddeleridir. Bu nedenle, kurulmuş partilere işçileri çağırarak yerine işçilerin ve emekçilerin kendi partilerini oluşturması sürecine katkıda bulunmak, sınıf mücadelesine müdahale etmek isteyenlerin temel görevidir.

TANRI VE BİLİM

JEAN GUITTON

GRICHKA BOGDANOV

IGOR BOGDANOV

ÇEVİRİ YAŞAR AVUNÇ

SİMAVİNCELEME

Henri Bergson'un, Teilhard de Chardin'in felsefi görüşlerinden ve Tanrı inançlarından Nobel ödüllü kimyager İlya Prigogin'in buluşlarına; Leon Foucault'nun geçen yüzyılda ünlü sarkacıyla gerçekleştirdiği şaşırtıcı deneyden çağdaş kuantum kuramına ve Einstein'in tasarımlarına; Heisenberg'in belirsizlik ilkesinden günümüz fiziğinin çarpıcı buluşlarına kadar çok derin ve geniş bir bilgi alanında fizikle felsefenin ortak kavramlarını, Tanrı olgusuyla bilimsel bulguların bulunduğu noktaları herkesin anlayabileceği bir dille tartışan bu kitap bu özellikleriyle sadece bilim adamları ve düşünürleri değil çok geniş bir okur kitlesini ilgilendirecek niteliklere sahiptir. Yayınlandığı Fransa'da bir kaç yıldır satış rekorları kıran "Tanrı ve Bilim", günümüzün önde gelen Fransız düşünürlerinden Jean Guitton'un iki genç meslektaşıyla birlikte gerçekleştirdiği akıcı bir söyleşi-diyalog biçimindedir. "Tanrı Ve Bilim" in ülkemizde de düşünene her insanın kitaplığında bulunması gerektiği inancındayız.

9 789757 408369

ISBN 975-7408-36-0